

RAMON GASCH

LLIBRE

de

VERITATS

i

SECRETS

L'obra perduda de
Ramon Llull

RAMON GASCH
LLIBRE DE
VERITATS
I SECRETS

L'obra perduda
de Ramon Llull

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2016

© RAMON GASCH I POU, 2016

© DE LES IL·LUSTRACIONS: ÒSCAR SARRAMIA

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-2137-9

DIPÒSIT LEGAL: B. 15.718-2016

FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.

CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA

IMPRÈS A: LIBERDÚPLEX

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Taula

L'origen: el miracle de Pisa	9
I. Dels auguris del meu naixement	23
II. Records d'infantesa	35
III. Sa excel·lència el príncep Jaume	45
IV. El meu casament, la meva dona, els meus fills	59
V. Amors obsessius	83
VI. Somnis de creus i imatges	105
VII. Abdul	123
VIII. El final: Ramon <i>vs.</i> Ramon («Les sis nits»)	139
Cronologia de la vida i l'obra de Ramon Llull	165

APÈNDIXS

I. Sobre l' <i>Art breu</i> de Ramon Llull: filosofia per a no filòsofs	175
II. Els correlatius	235
III. Les cent formes	239
IV. Les figures virtuals	267
V. Bibliografia	269

I

Dels auguris del meu naixement

I

És natural que jo, per mi mateix, no tingui record de la memòria del meu naixement. Però a vegades sí que em vénen al cap records d'un lloc càlid i acollidor que tan sols pot ser d'on vaig estar esperant la meva vinguda al món. Aquell lloc on la meva benvolguada mare Isabel em va mantenir durant nou mesos per preservar-me de tot mal.

«Pariràs els teus fills amb dolor», diuen les escriptures, i certament és així, però com que en aquest llibre he d'evocar tots els meus veritables pensaments i records, fins i tot els més obscurs i recòndits, el meu enteniment no arriba a saber la raó de per què s'ha de fer patir la dona, com si ella fos la culpable de tots els nostres mals i dels pecats de l'ànima. Que Déu em perdoni, però, tot i que els mestres escolàstics més estrictes diuen que la dona és la portadora del pecat, el pecat no existiria si Ell no hagués posat l'home al seu costat. Com que existeixen l'home i la dona, és just i raonable pensar que els mascles

també som portadors de part d'aquest pecat original. En quin grau? La resposta és en cada un de nosaltres.

M'imagino els neguits, a casa, el dia de la meua vinguda al món. Sobre el gran llit, haurien col·locat imatges de la Verge Maria i el Nen, per protegir-nos de la mort, que tantes i tantes vegades arribava de cop i sense avisar, en moments com aquells.

El pare va llogar una experta a fer parir, entre les millors i més experimentades llevadores de la ciutat, els consells de la qual van executar les serventes (totes dones) que assistien la mare. La llevadora va seguir tot el procés de l'embaràs i devia pronosticar si seria nen o nena, gran o petit... i moltes altres coses. Si la predicció va ser que era un nen, a casa tothom devia estar satisfet. Un noi significava molt per a una família com la nostra.

Puc explicar poc de l'entorn en aquell moment. M'imagino que, com era habitual, hi devia haver un monjo. Precs i oracions, relíquies de sants sobre el ventre de la mare, peticions d'intercessió a la Verge de la Llum, a santa Margalida i a tots els sants. Cap home podia entrar dins la cambra fins que el part hagués acabat. El monjo i el pare s'estarien a fora fent predicació, parlant dels Evangelis i invocant la benaventurança.

Després del naixement i abans de tallar el cordó que uneix el nouvingut al cos de la mare, la llevadora el devia fer bramar per demostrar a tothom que era viu, i després devia haver ensenyat el cos del nadó als testimonis, que prèviament havien estat avisats. Un cop fet això, amb tota la cura del món i amb l'ajut de les altres dones, devia haver tallat la unió i netejat el cos de la criatura. El devia rentar i li devia obrir tots els forats del cos: els ulls, el nas, les orelles i el darrere. Per acabar, abans de posar-li la roba ja preparada, li devia arreglar les restes del melic. Les

altres dones, mentrestant, es devien ocupar de netejar la mare i deixar-la descansar abans de rebre el seu fill.

Aquell dia, de ben segur que els crits de dolor havien omplert els racons de la casa. Tots arribem a aquest món i ens en anem patint. Sí, pariràs els teus fills amb dolor.

2

—Ja podeu entrar, senyor, podeu veure el vostre fill. És un nen, un nen sa i gros. Un bé de Déu.

Tal com em va explicar ell mateix un dia, Ramon, el meu pare, es va alçar i va anar cap a la porta de la cambra, que li obria la donzella major de la casa. Mentrestant, el monjo se li havia acostat per expressar-li la satisfacció que tothom tenia en aquell moment.

—Podeu estar content, senyor. Déu ha escoltat les nostres pregàries. Hem de donar-li gràcies.

—Efectivament. Déu misericordiós ens ha ajudat. Ara, si m'ho permeteu...

Va passar pel costat del monjo i tot seguit va entrar a l'habitació, on es va aturar per observar el que el rodejava. La seva dona Isabel, la meva mare, era al llit adormida. El seu rostre encara tenia les marques del patiment, però semblava tranquil·la.

La llevadora em tenia als seus braços, embolcallat amb draps blancs, i segons les paraules del meu propi pare jo estava adormit, en aquells moments. Era una criatura gran amb una mata de cabell del color de la terra fosca, i ell es va acostar per contemplar-me.

—Deixeu el nadó al bressol... —va dir.

—Però, senyor. Us he de lliurar la criatura perquè doneu fe del meu bon ofici. Aquest és el costum...

—Sé quin és el costum, dona. Me l'has estat explicant cada dia durant nou mesos. No pateixis, que ja donaré fe de la teva bona feina més tard. Ara, però, deixa el meu fill al bressol i surt. Sortiu totes. Vull estar sol.

Les dones es van mirar amb cara de sorpresa i, després de saludar, començaren a sortir. La llevadora em va deixar al gran bressol que hi havia al costat del llit i després també va sortir, suposo que no pas amb gaire bona cara, tancant la porta al seu darrere.

Un cop sol, el meu pare es va acostar on era jo i es va treure unes petites tisores, amb les quals va tallar un dels rínxols foscos que envaiïen el meu cap. Tot seguit, tornà a guardar-se l'eina i els cabells a la petita bossa que portava penjada.

—No ho feu...

La veu del monjo va sonar darrere el meu pare tan de sobte, que va patir un fort esglai. La mà del religiós li premia el braç amb força.

—No ho feu, senyor. Déu no veuria amb bons ulls una cosa com aquesta.

En escoltar allò, el meu pare es va dirigir cap al racó més allunyat del llit de la mare, seguit per l'altre, i un cop allà començà a enraonar sense alçar la veu.

—De què parleu?

Fa molts anys, d'allò, però encara recordo com el meu pare m'ho explicava amb emoció. El monjo estava palplantat al davant amb els ulls clavats al seu rostre.

—Sabeu bé de què parlo. Aquí, a Mallorca, l'heretgia és pertot arreu. Jueus i àrabs, que creuen en déus falsos, viuen lliurement entre nosaltres, tot i que ja fa temps que haurien d'haver estat expulsats o...

—O què, frare? Potser penjats o cremats? Quan vaig arribar amb el bon rei Jaume, fa tres anys, molts ja ha-

vien marxat. D'altres foren trets de les seves cases i expulsats fora murades. Les seves dones, els seus fills i ells. La majoria l'únic que volen és treballar i fer els seus oficis. Artesans, teixidors, menestrals... metges. Són bona gent i fan bé la seva feina. Molts ja s'han convertit a la nostra fe i els altres no patiu que ja ho faran. De grat o per força. Per què no deixeu que el temps faci el seu curs?

—Em sorpreneu, senyor Lull. Us tenia per un bon cristià.

—I sóc un bon cristià...! No torneu a posar en dubte la fermesa de les meves creences.

—Doncs, aleshores, per què heu tallat una part dels cabells del vostre fill i us els heu guardat? Tots sabem per què es fan aquestes coses. Els auguris dels bruixots sarraïns o dels mags jueus els necessiten per poder deixar anar les seves falses profecies.

—I si jo us digués que el que he agafat no és pas per a això, què diríeu?

—No us podria creure, Ramon. Sols us creuré si em lliureu el que acabeu de tallar.

Arribat a aquest punt, potser un altre hauria cedit. Una acusació com aquella podria portar tota la família a la perdició. Malgrat tot, el temps m'ha ensenyat que no tots els membres de l'Església catòlica eren bons servents de Déu... I el meu pare ja ho sabia, això.

—I si no és així, què penseu fer?

—Al nostre rei Jaume no li agraden, els infidels, ni tampoc els auguris d'alguns dels seus savis i metges. Errors, cerimònies profanes, cants heretges. Sabeu prou bé que si no renunciieu a les vostres intencions tinc l'obligació de comunicar-les al prior, que té la potestat de parlar amb el bisbe. I el bisbe té la de parlar amb sa majestat.

—Doncs bé. Feu el que cregueu just i convenient per al millor compliment de les vostres obligacions.

Em va dir el pare que el rostre del religiós va envermellar d'ira. Aquell tal Ramon s'acabava de posar ell mateix en un greu compromís i també la seva família. Com era possible una cosa així? Sense dir res, va fer mitja volta i va començar a encaminar-se cap a la porta a grans gambades. Abans que hi arribés, la veu del senyor de la casa el va aturar.

—Heu de saber, bon home, que molt abans que arribeu al convent jo ja hauré parlat amb el rei Jaume sobre vós. A mi no em cal passar pel prior i el bisbe.

El monjo va fer mitja volta i es va quedar contemplant el meu pare amb el rostre ple d'incertesa.

—El primer que li diré a sa majestat és que els cabells del meu fill acabat de néixer no els hi he tallat per fer cap acte profà. Com podeu suposar, la paraula d'un dels seus cavallers té força crèdit... I després li diré que puc assenyalar una darrere l'altra totes les bagasses amb qui vós jaieu, dia sí, dia també.

L'expressió va canviar en el rostre d'aquell home. La seva mirada es va dirigir a terra i el seu posat, desafiant fins aleshores, va desaparèixer.

—Sí, sabem perfectament de les vostres sortides per la Partida de Barcelona, el lloc de les dones amistançades i de les quaranta putes.

—Senyor, heu de saber que aquestes dones han estat portades pel rei, amb el vistiplau de l'Església, perquè satisfacin les necessitats dels homes de...

—Tot això, ja ho sé. Aquestes quaranta meuques han estat portades aquí per satisfer les ànsies dels guerrers que van acompanyar el nostre ben amat rei en la conquesta de l'illa. També són per als mariners del port i els tragi-

ners, i fins i tot per als nobles que no tenen dona a casa. De tots aquests, no n'hi ha cap que hagi fet el vot de castedat, que jo sàpiga... Però vós sí. O m'equivoco?

El silenci va acompanyar el final d'aquelles paraules. Aquell monjo va aixecar els seus ulls suplicants cap al meu pare.

—No, ja veig que no m'equivoco... —va tornar a parlar Ramon—. Mireu, si voleu podem arreglar aquest mal assumpte. Us proposo el següent: jo us tornaré a dir que el que porto penjat al sarró no és el que us penseu i vós em creureu. De la mateixa manera, si algú em pregunta alguna cosa sobre vós, jo em comprometo a jurar que sou un home sant i bo.

D'aquella bona manera va enllestir el meu pare aquell mal negoci, la qual cosa a mi em va agradar molt. El fet que hagués resolt una qüestió complicada amb aquell encert i aquella saviesa em va sorprendre, quan m'ho va explicar. Jo el considerava un home pacient poc donat a fets fora de l'habitual. Però a mi, que en aquells temps ja em bullia l'enteniment, m'havia quedat un dubte, i recordo que li vaig fer una pregunta.

—Pare... Com ho sabíeu, això del frare?

—Oh, fill meu, jo no en tenia la certesa... —em va dir—. Però estava del tot convençut que no m'equivocava.

3

Cap al tard d'aquell mateix dia, aprofitant les ombres de la vesprada, Ramon Amat Llull —el meu pare— va sortir de casa i s'endinsà pel carrer de l'Oli, cercant una ruta amagada, no fos cas que algú el seguís.

Després continuà cap al mar, passant pel costat de l'església de Santa Eulàlia, encara sense acabar, i la basílica de Sant Francesc, per endinsar-se amb precaució i lleugeresa dins del call.

Tot i l'hora tardana, l'activitat era prou notable dins les cases del barri jueu, però els carrers ja estaven buits. Hi rondava poca gent i els que ho feien encara semblaven menys desitjosos que ell mateix de cap presència aliena.

Tots els tallers de cardar llana, de netejar les pells i el vellut o els artesanals de treballar la fusta o el metall eren allà. Ell tenia molt clar el seu destí. El carrer Bosseria, on, en un lloc discret, vivia aquell que li diria el que volia escoltar... fos bo o dolent.

En arribar s'aturà davant la petita porta de fusta, guarnida amb cantoneres de metall forjat i formes florals. Dins s'escoltaven crits de canalla i veus de dona. Aquell era un parlar inintel·ligible per a ell, però l'home que venia a veure l'entendria, de ben segur.

Va agafar el picaporta de ferro i va fer tres cops secs i espaiats, tal com li havien dit. Tot i que havia procurat ser prudent, el ressò es va escampar pel carrer estret i fosc. Al cap d'un moment, la porta va cedir una mica, i per l'esclatxa va poder contemplar un rostre de dona amb el cabell tapat que el mirava amb ulls temorosos. No eren hores per rebre visites i molt menys per atendre desconeguts.

—Senyor...?

—Bona nit, mestressa. Gràcies per obrir-me. Segons tinc entès, aquesta és la casa de Magaluf Sal·lat. Voldria parlar amb ell.

Sense dir res, la dona es retirà i va tancar de nou la porta. Els crits i les converses s'havien esvaït i el silenci

era l'amo i senyor de la casa. Al cap d'uns moments, el portal es tornà a obrir, però no pas més que abans.

—Benvingut, senyor. Sóc el Magaluf. En què puc ajudar-vos?

A l'altre costat, Ramon va poder observar un home menut amb una gran barba blanca, d'edat difícil d'endevinar i amb el cap tapat amb la seva quipà. Portava les espatlles cobertes amb el tal·lit, cosa que volia dir que en aquell moment es trobava lliurat a l'oració o la meditació.

—Perdoneu si us destorbo, mestre. M'han parlat dels vostres coneixements i us necessito.

—De què parlem, senyor? En aquesta modesta casa som artesans. Bossers. Treballem per a la gent fent senalles, bosses, cordons, peces de cuir... Ja ho sabeu.

Aquell joc era d'esperar. Alguns jueus no eren pas ben vistos a l'illa. A diferència dels musulmans, les seves creences estaven més arrelades i, per tant, la seva conversió era més difícil. A més, per a la gent més planera, els jueus hebraics foren els que van matar Crist Nostre Senyor. Si, a més, alguns d'aquests jueus eren coneguts com a experts en medicina o alquímia, entre altres coses, això els acostava massa a la bruixeria.

—Perdoneu, Magaluf. He vingut amb bones intencions. No sé qui sou, però sé el que feu, o almenys el que sou capaç de fer. Si aquests poders, com diu tothom, us els ha donat Déu o el diable, en aquests moments a mi m'és igual. Necessito que em feu uns auguris.

—Sabeu molt bé que això està perseguit.

—Us penseu que no ho sé? O és que per ventura jo no em jugo tant com vós en aquest negoci? Mireu, si continuem aquí fora més estona, potser acabarà passant algú o altre a qui no li agradi el que veu. Podeu dei-

xar-me passar, i parlem... —Ramon va fer dringar la bossa de monedes que portava dins del sarró—, o bé puc marxar i anar-me'n demà al bisbat i parlar amb algú de les vostres pràctiques il·lícites.

Lavors la porta s'obrí de cop i el visitant va poder passar dins la casa.

Poc després, Magaluf Sal·lat, jueu del call de Mallorca, bossar de professió però dotat, segons deien, de dons especials, es trobava davant per davant del meu pare, en una petita taula rodona coronada al bell mig per una petita menorà, el canelobre de set braços tradicional dins la cultura jueva.

—Heu portat el que cal?

—Aquí teniu... un retall del cabell del meu fill, nascut avui mateix al migdia.

—Quin nom li heu triat? —va preguntar el jueu, mentre recollia el petit floc de cabell que li lliurava Ramon per sobre la taula.

—Ramon, com el seu pare.

—Aquest és un nom bàrbar, amic meu. El van portar a casa nostra els romans, durant les seves guerres de fa segles contra les tribus germàniques de les terres del fred. És un nom que invoca el consell, l'enteniment i la racionalitat. També pot significar «protecció» i «respecte». Això és el que en diuen els grans llibres.

Mentre anava parlant, Magaluf mantenia els cabells entre les mans i els observava atentament. Després els escampà pel palmell de la mà i començà a olorar-los i a passar-se'ls entre els dits.

—Cabells amples i consistents. Un dia, quan ja hagin perdut el color, cobriran el rostre i el pit del vostre fill, perquè no poden ser aturats, com tampoc pot ser aturada la veritat.

Ramon callava, mentre l'altre, com abstret, continuava parlant.

—Aquest color fosc, tan intens, vol dir «fortalesa». El vostre fill serà un home decidit a fer el que es proposi, el dia de demà. Els rínxols volen dir «dubtes» i «vacil·lacions», però amb el temps desapareixeran. Fan una flaire especial... —S'acostà els cabells al nas i va aspirar amb força—. Per sobre de l'aroma dels unguents que hi han posat les dones, es nota una olor diferent.

I llavors, de cop, el savi Magaluf va agafar els cabells i els va deixar caure sobre el drap blanc que hi havia damunt la taula. Tots els cabells es van escampar suaument i, en veure el dibuix que formaven, el jueu va deixar anar un gemec.

—Què passa? Què heu vist? —li va preguntar Ramon, inquiet.

—Per Abraham i tots els profetes...! No ho havia vist mai, això. Fixeu-vos-hi, fixeu-vos-hi bé...!

Aquella admiració i aquella emoció van sobtar Ramon, que, aixecant-se, va mirar per sobre la taula.

—Per molt que miri, els meus ulls no arriben a entendre què voleu dir.

—Escolteu-me... Hi és tot. La immensitat, la cons-tància, el treball, la bonesa, el sentiment. El vostre fill serà un home especial, de ben segur, però vós no ho veureu pas, perquè quan això passi ell ja serà gran i serà fora de casa... I vós...

—Jo ja no seré en aquest món. Això és el que voleu dir? És igual. Continueu.

—En la seva joventut, tal vegada no trobarà el camí i es dedicarà a assumptes lascius, i fins i tot poc grats a la vista de Déu i els homes. Però arribarà el dia... Sí, un dia veurà la llum. Alguna cosa el farà canviar i entendrà que

el seu destí ha de ser diferent del de la majoria dels homes, encara que haurà d'esforçar-se per arribar-hi. Els reis, els savis, els bisbes i els grans sacerdots el rebran i discutiran amb ell les veritats de la teologia i de la filosofia. L'escoltaran a les catedrals, però també a les sinagogues i les mesquites, i la seva obra serà coneguda arreu. Mai, mai havia vist una cosa així! Però també...

—Què voleu dir? Què passa, ara?

—Veig un nom, un nom que tindrà a veure amb el vostre fill.

—Però...

—Silenci, si us plau. Sí, sí... Sí, us entenc, oh Xadai omnipotent.

En aquell moment, es quedà en silenci, amb els ulls tancats. El seu rostre estava ple de serenor, era com el d'aquell que ha trobat una gran revelació superior a l'enteniment.

—El vostre fill, oh senyor, estarà dotat d'una gràcia especial. D'un saber superior i d'un... d'un Art* diferent. Els déus li atorgaran gran saviesa i claredat d'esperit i es complauran en la seva obra.

Els déus? Quins déus?

—Tots els déus...!

He de reconèixer que quan el meu pare Ramon em va explicar aquesta part de la història, em va semblar que ell, o el mag jueu, havien perdut el bon seny. O potser tots dos.

* En aquella època la filosofia també era coneguda amb el nom d'Art i els filòsofs eren «artistes».